

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Egle Balsiene

Samboskap i förändring

Jämförelse mellan samboskap i arvsrätten
och socialförsäkringsrätten

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Ellika Sevelin

Termin: VT 23

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING.....	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING.....	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Metod och material.....	5
1.4 Avgränsningar	6
1.5 Forskningsläge.....	7
1.6 Disposition.....	8
2 DEN NYA FAMILJEMODELLEN.....	9
2.1 Sambolagstiftningens utveckling.....	10
3 SAMBOFÖRHÅLLANDE INOM ARVSRÄTT	13
4 SAMBOFÖRHÅLLANDE INOM SOCIALFÖRSÄKRINGSRÄTT	18
4.1 Ekonomiskt bistånd	18
4.1.1 Bostadsbidrag.....	20
4.1.2 Äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg.....	22
5 AVSLUTNING	24
5.1 Jämförande slutsatser	24
5.2 Avslutning.....	26
KÄLLFÖRTECKNING	27

Summary

The perception of relationships outside of marriage has changed over time and the amount of relationships between unmarried partners has increased. This has led to the introduction of a legislation that regulates cohabitation. Time has passed and society has therefore continued to progress and evolve, but the laws that regulate cohabitation have failed to do the same. They have become outdated.

Cohabitants do not inherit from each other under Swedish law. They are not equated with married spouses concerning inheritance rights, and if a partner passes away, the living partner is only entitled to half of the jointly owned home and household goods intended for shared use if the division of property is requested. Perhaps the most notable case is after the passing of the author Steig Larsson, where his living cohabiting partner lost the legal battle for everything the couple had created during their long relationship together.

For the study of cohabitation according to the social security law they chose, housing allowance, housing supplement and elderly care as the objects of study. It became apparent that within the social security law, cohabitants and spouses are equated, and their finances are combined when assessing an application for financial assistance, even though cohabitants are not required to financially support one another.

The purpose of this presentation is to analyse the view of cohabitation in the laws of inheritance, versus the law of social security, and to compare different interpretations of the term 'cohabitation' in these two areas of law when applying legislations.

Sammanfattning

Synen på förhållanden utanför äktenskapet har förändrats under historiens gång och antalet samboförhållanden har ökat kraftigt. Detta har lett till införandet av en lagstiftning som reglerar samboskapet. Allteftersom tiden gått har samhället fortsatt att förändras, men lagarna som reglerar samboskapet har inte gjort det. Dessa har i stället föråldrats.

Sambor ärver inte varandra enligt svensk lag. De jämställs inte med makar i fråga om arvsrätt och vid den ena partners bortgång har den efterlevande partnern endast rätt till hälften av den gemensamma bostaden och det bohag som förvärvats för gemensamt bruk om de efterlevande begär bodelning. Det troligtvis mest uppmärksammade sådana fallet gäller författaren Stieg Larssons bortgång och hans arvlösa, efterlevande sambos förlorade kamp för allt som paret skapat tillsammans under sin mångåriga samborelation.

För studien om synen på samboskap inom socialförsäkringsrätten valdes bostadsbidrag, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd som studieobjekt. Det framkom att inom socialförsäkringsrätten jämställs sambor med makar och deras ekonomi sammanräknas vid bedömning av ansökan om ekonomiskt bidrag trots att sambor inte är underhållsskyldiga för varandra.

Syftet med denna framställning är att analysera synen på samboskap inom arvsrätten i jämförelse med syn på samboskap i socialförsäkringsrätten, att jämföra olika tolkningar av begreppet sambo i dessa två rättsområden vid tillämpning av lagstiftningen.

Förkortningar

Bet.	Betänkande
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
ISF	Inspektionen för socialförsäkringen
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SamboL	Sambolagen
SFB	Socialförsäkringsbalk
SOU	Statens offentliga utredningar
ÄktB	Äktenskapsbalken

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Familjen är en struktur som alltid genomgått förändringar. Traditionellt har en familj bestått av gifta föräldrar och deras barn.¹ Med tiden har familjekretsen utökats och flergenerationshushåll har blivit vanligt i många kulturer och samhällen. Med urbanisering, förändrad familjedynamik och förbättrad rörlighet har antalet flergenerationshushåll minskat och mindre boendeenheter har blivit allt vanligare.

Trots att äktenskapet varit en traditionell och viktig institution i samhället, har pågående förändringar skapat en ny förståelse av familjemodellen i samband med en ny syn på familjebildning.²

Samboförhållanden blev en allt vanligare familjeform under 1900-talet, men det var inte ett helt nytt fenomen. Carl Jonas Love Almqvist beskrev redan år 1839 en relation utanför äktenskapet i sin roman *Det går an*.³ Runt mitten av 1900-talet började mängden äktenskap minska och icke-äktenskapliga förhållanden blev allt vanligare. Det återspeglade även statistiken från början av 1900-talet på det ökade antalet barn födda utanför äktenskapet.⁴

Orsakerna till den ökade popularitet hos förhållanden utanför äktenskap kan ha varit förändrade värderingar, en ändrad syn på traditionella normer och samhällets acceptans av att bo ihop utan att ingå äktenskap.⁵ Med sambor avses, enligt sambolagen (2003:376), två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Samboförhållanden likställs med äktenskapsliknande förhållanden.⁶ En sådan beskrivning av

¹ Se Nilsson, Tedebrand (2005) s. 9.

² Se Lundén, Molin (2010) s. 10.

³ Carl Jonas Love Almqvist (1793 – 1866) – en av Sveriges mest kända författare. Boken *Det går an* utgavs år 1839 och uppmärksammades för sin annorlunda syn på äktenskap och kvinnors självständighet.

⁴ Se Demografiska rapporter 2014:2 s. 59–60 (scb.se)

⁵ Se Demografiska rapporter 2014:2 s. 60 (scb.se)

⁶ Se 1 § sambolag (2003:376).

samborelationen kan ge intryck att sambos är lika rättsskyddade som äkta makar. Så är dock inte fallet.

Trots att samboskapet i dagens samhälle är en väletablerad levnadsform skiljer sig lagstiftningens syn på gifta och sambor åt markant. Den mest uppmärksammade skillnaden mellan äkta makar och sambor är bristen på arvsrättslig sambolagstiftning, vilket kan vara speciellt känsligt för sambor med gemensamma barn. På andra områden, som till exempel socialförsäkringsrätt, har sambor och makar en jämbördig stämning vid bedömning av rätten till sociala förmåner. Den här skillnaden orsakar i sin tur problem att förstå sambor som roll i rättsordningen.

Den troligtvis mest kända, arvlösa efterlevande sambon blev Eva Gabrielson, som förlorade rätten till arv efter sin sambo, författaren Stieg Larsson, som avled och lämnade bakom sig en miljardindustri som Gabrielson fick inte ta del av efter ett cirka 30 år långt parförhållande och samlevnad.⁷ Liknande situationer uppmärksammar problematiken i samboförhållanden och väcker nyfikenheten att undersöka samboskapets förhållande till rättssystemet i allmänhet.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att studera och utvärdera den ambivalenta synen på samboförhållanden i den svenska rättsordningen. Den huvudfråga som ställs och behöver besvaras för att nå uppsatsens syfte är hur synen på samboskap i arvsrätten förhåller sig till synen på samboskap i socialförsäkringsrätten.

1.3 Metod och material

Utgångspunkten vid beskrivning av den rättsdogmatiska metoden är att rättsdogmatiken handlar om att söka svar i de allmänt accepterade rättskällorna, så som lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten samt rättsdogmatiskt orienterad

⁷ Se Gabrielson, Sydow (2010) s. 19 ff.

litteratur.⁸ Kortast kan rättsdogmatiken beskrivas som rekonstruktion av rätts-system.⁹ Användningen av metoden innebär beskrivning av gällande rätt med hjälp av rättskällorna genom dess analys. Rättsdogmatiken är en kvalitativ metod, som använder ett begränsat antal nämnda rättskällor och rättskällornas auktoritet är avgörande för analysen.¹⁰

Utgångspunkten för rättsdogmatiken är en konkret problemställning. De är viktigt att den valda problemställningen är betydelsefull och korrekt formulerad. Vidare är det viktigt att fastslå rättsläget samt att kritisera vad som framkommit med hjälp av den rättsdogmatiska metoden. En annan viktig punkt är att analysera vilka för- och motargument som kan användas för att lösa ett problem.¹¹

För att uppnå uppsatsens syfte och svara på frågeställningen var det aktuellt att studera gällande rätt och för detta valdes den rättsdogmatiska metoden.

I denna uppsats har jag använt gällande lagstiftning inom valt område, relevanta förarbeten, rättspraxis.

1.4 Avgränsningar

Det kan påstås att samboförhållanden borde betraktas olika i olika situationer. Men i denna uppsats ska hänsyn tas till brister i rättsskyddet allmänt och olika tolkning av samboförhållande i olika rättsregler. Alla avgränsningar i uppsatsen görs och diskussionsfrågor väljs i mån av begränsad tid och utrymme.

En utgångspunkt är att sambor är två vuxna människor som bor ihop i ett äktenskapsliknande förhållande. Hänsyn tas till långvariga sambor och sambor med gemensamma barn.

Vid diskussion om efterlevande sambos rätt till arv läggs fokus på den efterlevande sambons skydd och avsaknad av rätten till arv vid den andra partners

⁸ Se Nääv, Zmboni (2018) s. 21.

⁹ Se Jareborg (2004) s. 4.

¹⁰ Se Sandgren (2015) s. 43 f.

¹¹ Se Nääv, Zmboni (2018) s. 23, 36,

bortgång. Andra arvingars rätt till laglott före den efterlevande sambon, samt testamente som möjlighet att utöka rättsskyddet diskuteras inte utförligt i uppsatsen utan nämns bara i den utsträckning som det påverkar sambons möjligheter till arv. Inte heller tas hänsyn till försäkringsrätten. Sådan begränsning påverkar inte på något sätt uppsatsens resultat då den syftar till att redogöra för olika syn på sambor inom lagstiftning men inte utforska sambors möjligheter att utöka rättsskyddet.

Vidare, för att utforska hur synen på samboskapet i arvsrätt skiljer sig åt jämfört med synen på samboskap i andra delar av svensk rätt valde jag att ta ställning till socialförsäkringsrätten. Sambors rätt till bostadsbidrag, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd valde jag för närmare analys och jämförelse med sambors rätt till arv.

Det är svårt att diskutera samboskapet utan att ta ställning till äktenskapet som familjemodell därför visa jämförelser mellan sambor och makar görs i den utsträckning som behövs för att nå uppsatsens syfte.

1.5 Forskningsläge

Samboförhållanden har inte undersökts särskilt mycket i forskningen. Det är beklagligt med tanke på den snabba förändringen av förhållanden i dagens samhälle och skyddsbrister i rättsordningen.

Arvsrätten för sambor har inte utretts i lagstiftning sedan sambolagens tillkomst år 1987. Sambos efterlevnadsskydd sågs över i samband med den nya sambolagens tillkomst år 2003, men många regleringar överfördes från den tidigare lagstiftningen och motiverades då med dåtidens syn på samboförhållanden.

Kajsa Walleng har fördjupat forskningen i sin doktorsavhandling *Att leva som sambo: En civilrättslig studie av det rättsliga skyddet för sambor och om det är i takt med sin tid*. Ett syftena med hennes arbete var att undersöka om ett fungerande rättsskydd för sambor finns och om det är i takt med tiden.¹² Hon

¹² Se Walleng (2015) s. 22.

kom fram till att sambo som samlevnadsform inte kommer att försvinna och därför är det viktigt att lagstiftningen anpassas efter befintliga familjebildningsvanor och samhällsförhållanden. Hon menar att det inte bara är de enskilda individer som lever i samborelationer, utan även samhället som drabbas av att den rättsliga regleringen inte följer med i tiden.¹³

En annan avhandling som jag vill uppmärksamma är skriven av forskare Marie Göransson. Hon har tagit ställning till makar och sambor ur familjerättsligt perspektiv i sin avhandling *Familjerättsliga perspektiv på äganderättspresumtionen i 4 kap. 19 § utsökningsbalken*. Syftet med denna avhandling är att uppmärksamma äktenskapets och samboförhållandets rättsliga innebörd.¹⁴

Annan litteratur i form av juridiska skrifter, rättsvetenskapliga texter och artiklar användes för att analysera och diskutera uppsatsens rättsliga frågeställning.

1.6 Disposition

Kapitel 2 inleder uppsatsen med en kort presentation av familjen och de varierande familjemodeller som blivit allt vanligare i det förändrande samhället. Vidare presenteras sambolagstiftningen och dess framväxt samt utvecklingen inom svensk rätt.

I kapitel 3 analyseras lagstiftningens syn på samboskap i arvsrätten. Därefter, i kapitel 4, följer en analys av lagstiftningens syn på samboskap i en del av socialförsäkringsbalken. Hänsyn har tagits till bedömning i frågor om bostadsbidrag, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd.

I kapitel 5 presenteras en jämförande diskussion och slutsatser av synen på samboskap i arvsrätten och olika delar av socialförsäkringsrätten. Vidare följer avslutande reflektioner i samma kapitel.

¹³ Se Walleng (2015) s. 416 f.

¹⁴ Se Göransson (2022).

2 Den nya familjemodellen

”- Låt oss då ha det så, Sara. Att var och en sköter sitt. Vi ska bara ha vår kärlek gemensamt, sa han.”¹⁵

Trots att förändringsprocesser ständigt pågår inom olika samhällen och kulturer, finns behovet av ett socialt skyddsnät kvar. Det historiskt vanligaste sociala skyddsnätet för människan är familjen och släkten.¹⁶ Även familjen, som socialt, kulturellt och politiskt fenomen befinner sig i en pågående förändring.¹⁷ Relationer utanför äktenskap sträcker sig långt tillbaka i tiden. Men jag vill börja den övergripande genomgången av hur förändringen skett under 1900-talet och göra en närmare studie av den nu gällande rätten och vad som gäller för sambor.

I början av 1900-talet var det många som valde att leva tillsammans i en relation utanför äktenskap trots införandet av det civila äktenskapet år 1908.¹⁸ Under 1940-talet uppmärksammades behovet av rättsregler för sambor, vilket påverkade lagstiftningen inom socialrättens område. I slutet av 1960-talet blev samboförhållanden allt vanligare och ungefär en tredjedel av alla samboende var ogifta. Svenska domstolar och lagstiftare ställdes inför problemet att avgöra vilka rättsregler som borde tillämpas och behovet av särskild lagstiftning gällande samboförhållande aktualiserades.¹⁹

I dagens samhälle kan samborelationer se olika ut. Sambor kan vara unga studenter som träffats under studietiden och bestämt sig för att leva tillsammans, de kan vara vuxna med gemensamma barn, utan gemensamma barn, men med särkullbarn, de kan vara par utan barn, de kan vara heterosexuella eller homosexuella. De kan ha ett livslångt partnerskap eller kort samlevnad i en relation. Syftet att ingå ett samboförhållande kan variera från ekonomiska, till exempel att spara pengar, till praktiska, så som bostadsbrist.

¹⁵ Almqvist (1839), bearbetning Peterson (2019) s. 38.

¹⁶ Se Persson, Wickström, Komujärvi (2021) s. 19.

¹⁷ Se Johansson (2009) s. 10.

¹⁸ Se Walleng (2015) s. 43.

¹⁹ Se Lind (2023) s. 15 ff.

2.1 Sambolagstiftningens utveckling

Det var i början av 1970-talet som de första reglerna om samboskapet infördes. Samboende som definition inom juridiken tycks ha sitt ursprung i lagen (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad. I 1 § framgick att samboende var ogifta män och kvinnor som hade en äktenskapsliknande samlevnad.²⁰ Lagen reglerade i princip den ena partens rätt att överta den andra partens del av den gemensamma bostaden efter förhållandets slut. Vid behovsprövning skulle särskild hänsyn tas till barn.²¹

Lagstiftaren beskriver i prop. 1973:32 att familjegemenskap tryggar föräldrarnas och barnens behov och utifrån ekonomisk synvinkel sågs familjen som en hushållsgemenskap som tryggade de enskilda medlemmarnas gemenskap. I samma proposition framförde lagstiftaren vidare att utanför den familjerättsliga lagstiftningen, såsom social- och skattelagstiftningen, likställdes samlevande ogifta par med gifta. Lagstiftaren hade en tanke att samboende heterosexuella par skulle behandlas lika oavsett om de var gifta eller inte, om de levde under samma sociala och ekonomiska förhållanden. Vidare under processen kom man fram till att samlevande personer som valde inte ingå äktenskap blev underkastade andra rättsregler än gifta personer och detta tycktes vara ogynnsamt för dem. Redan under denna lagstiftning var man medveten om de pågående förändringarna i samhället och försökte visa respekt för den enskildes rätt att välja hur man utformar sitt personliga liv, men ändå skydda äktenskapet som den viktigaste familjebildningsformen.²²

År 1987 kom en ny lag som tog mer långtgående steg. Lagen 1987:232 om sambors gemensamma hem omfattade även rätt till delning av parets bostad samt bohag som förvärvades för gemensamma bruk.²³ I denna lag införde lagstiftaren för första gången även bestämmelser om rätt till bodelning vid den ena sambons bortgång samt regler om minimibelopp.²⁴ Samma år stiftades även lag 1987:813 om homosexuella sambor. Det är värt att nämna att

²⁰ Se 1 § i lag (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad.

²¹ Se Agell, Brattström (2011) s. 246.

²² Se prop. 1973:32 s. 82 ff.

²³ Se Agell, Brattström (2011) s. 246.

²⁴ Se 12 § i lag (1987:232) om sambors gemensamma hem.

1987 års lagstiftning införde en ny och breddare syn på samboförhållanden. I tidigare lagstiftningen stod det tydligt att lagen endast gällde endast par. 1987 års lagstiftning tog även hänsyn till homosexuella förhållanden och reglerade dessa med en separat lag. Det var också första gången då begrepp *sambos* framfördes rättsligt i en lagstiftning. Grunden till detta var ett förslag av familjesakkunniga till SOU (1981:85) om äktenskapsbalk.²⁵

Definitionen sambor i 1987 års lagstiftning var i princip samma som i 1973 års lagstiftning.²⁶ Lagen om homosexuella sambor beskriver att dessa är två personer som bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande.²⁷ Lagen hänvisade vidare till de bestämmelser som tillämpades för homosexuella sambor.²⁸

Lag 1987:232 om sambors gemensamma hem var grunden till den idag gällande sambolagen som stiftades år 2003. När regeringen 1997 beslutade att utvärdera lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem övervägde lagstiftaren även huruvida skillnaderna mellan homosexuella och heterosexuella sambors rättsliga hantering var motiverade. Vidare ville lagstiftaren klarlägga om behovet fanns för utvidgat rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap än de som redan var beskrivna i lag.²⁹

Definitionen sambor utvidgades i den nya sambolagen och beskrev som två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll.³⁰ I propositionen till den nya lagen gjorde regeringen en bedömning att 1987 års sambolagstiftning uppfyller sitt syfte och bara vissa ändringar och kompletteringar behövdes. Detta ledde till att regler från 1987 års lagstiftning flyttades över till den nya sambolagen. Den största förändringen i den nya lagen var att den blev könsneutral.³¹

²⁵ Se SOU 1981:85 s. 141.

²⁶ Se 1 § i lagen (1987:814) om ändring i lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem, jfr 1 § i lag (1973:651) om ogifta samboendes gemensamma bostad.

²⁷ SFS 1987:813, 1 §

²⁸ Se lag (1987:813) om homosexuella sambor.

²⁹ Se SOU 1999:104 s. 3.

³⁰ Se 1 § i sambolag (2003:376).

³¹ Prop. 2002/03:80 s. 1.

Det är värt att nämna att Samboendekommittén i sitt betänkande år 1999 insåg att samboende relationer fortsatt att öka i samhället, vilket väckte frågan om behov av en mer heltäckande reglering i den nya sambolagen. Då konstaterade man att detta inte var möjligt därför att sambolagen allt för mycket skulle komma att närma sig den äktenskapsrättsliga regleringen. Lagstiftaren menade att ifall par önskar mer heltäckande juridiskt skydd bör de ingå äktenskap.

Det framkom även ett förslag om att avskaffa sambolagen. En av orsakerna till detta var tanken att sambolagstiftningen hade negativ inverkan på den sociologiska utvecklingen och stärkte tendenserna i samhället att sammanbo i stället för att gifta sig. Lagstiftaren kom fram till slutsatsen att antalet ingångna äktenskap minskat redan innan sambolagens ikraftträdande och det var oklart hur just sambolagen påverkade en sådan utveckling. Kommittén beslutade att det inte fanns några skäl att avskaffa lagen.³²

Det övergripande syftet med 1987 års lagstiftning var, enligt lagstiftaren, att skydda den svagare parten vid upplösning av samboförhållandet. Samma syfte fördes över även till den nya sambolagen år 2003.³³ Detta påstående väcker frågan om det är så att personer som väljer att leva ihop utan att ingå äktenskap verkligen är rättsligt skyddade. Det kommer att diskuteras vidare i de kommande kapitlen.

³² Se SOU 1999:104 s. 174-ff.

³³ Se SOU 1999:104 s. 174.

3 Samboförhållande inom arvsrätt

Samboförhållande, som det framgår i lagen, upphör genom ingående av äktenskap, om sambor flyttar isär eller om den ena sambon avlider.³⁴ Det är oklart hur många samboförhållanden som upplöses just på grund av ena partens bortgång. Eftersom antalet samboförhållanden ökar för varje år är tendensen att andelen äldre sambor ökar i samband med detta. Detta leder till att antalet efterlevande sambor blir allt fler.³⁵

Efterlevande sambor kan vara i betydligt större behov av skydd vid den ena partens bortgång än när sambor går isär, säger Walleng i sin studie. Hon menar att dödsfall kan vara oväntade och då lämnas den efterlevande sambon med ansvar för hushåll, ofta utgifter för omvårdnad av gemensamma barn och annat.³⁶

Sambor saknar arvsrätt mot varandra enligt svenskrätt. Kvarlåtenskap efter en avliden sambo tillfaller dennes barn eller, om personen var barnlös, andra släktingar enligt arvsordningen.³⁷ Arvlåtarens kvarlåtenskap ärvs i egenskap av lagstiftade arvsklasser. Den första klassen tillhör den avlidnes bröstarvingar eller deras barn om bröstarvingarna är inte i livet. Ifall den första arvsklassen inte finns ärver släktingar som faller under den andra arvsklassen, dvs. den avlidnes föräldrar eller syskon och även halvsyskon till den avlidne om föräldrarna inte är i livet. Tredje arvsklassen omfattar arvlåtarens far- och morföräldrar, deras barn, dvs. moster, faster, morbror, farbror, i det fall far- och morföräldrar inte är i livet vid arvlåtarens bortgång. Finns det inga arvingar tillfaller i sådant fall kvarlåtenskapen den allmänna arvsfonden.³⁸

När en sambo avlider har den efterlevande sambon rätt att begära bodelning, samt i vissa fall överta bostad eller bohag. Begäran om bodelning vid den ena

³⁴ Se 2 § i sambolag (2003:376).

³⁵ Se Walleng (2015) s. 335, 368.

³⁶ Se Walleng (2015) s. 102

³⁷ Se 2 kap. 1 § i ärvdabalk (1958:637).

³⁸ Se Brattström, Singer s. 30 ff.

partens bortgång måste framställas senast vid bouppteckningens förrättning.³⁹ Det framgår i sambolagen att det är endast gemensamma bostaden och det bohag som förvärvats för gemensamt bruk, som utgör den samboegendom som kan fördelas.⁴⁰ Egendom som används för fritid ingår inte i bodelningen. Sådan reglering skiljer sig från de regler som gäller för äkta makar. Makarnas samtliga egendom utgör giftorättsgods om den inte är enskild egendom enligt äktenskapsbalk (1987:230).⁴¹

När den efterlevande sambon begär bodelning aktualiseras reglerna om bodelning. Dödsboet kan i så fall begära skuldavräkning på bostad och bohag som ingår i bodelningen.⁴²

Sambor, som tidigare nämnts, bor i ett äktenskapsliknande förhållande. De har vanligtvis gemensamt hushåll och gemensam ekonomi. Lagregeln att endast gemensam bostad och gemensamt bohag ingår i bodelningen kan komma som en obehaglig överraskning under en sorgfylld period i livet. Det kan uppstå tvister i fråga om huruvida bostaden var köpt för gemensamt bruk, om parterna har samägande rätt till lös egendom.

Den svenska arvsrätten kritiserades starkt av Eva Gabrielsson, efterlevande sambo till författaren Stieg Larsson. Hon kallade den gällande sambolagen ”märklig” och menade att Sverige ser ut som ett laglöst land vid efterlevande sambors kamp för det som är en självklarhet för gifta. Enligt henne går allt man byggt tillsammans under det långa förhållandet, all grund för att gå vidare i livet, förlorad för de flesta sambor som inte skrivit testamente.⁴³ Uppmärksammades Gabrielssons och Larssons fall inte bara i Sverige men även internationellt. Paret hade bott ihop som sambor i trettio år och var även samarbetspartners med varandra. Under tiden skaffade de en gemensam bostad, skrev manus till de tre välkända Millennium-böckerna och planerade starta ett gemensamt bolag för sitt skrivande. Manusen gavs ut av Norstedts som överförde ett förskott på 500 000 kr till kontot för parets bolag, som skulle ha

³⁹ Se 8 och 18 §§ i sambolag (2003:376).

⁴⁰ Se 3 § i sambolag (2003:376).

⁴¹ Se 7 kap. 1–2 §§ i äktenskapsbalk (1987:230).

⁴² Se 13 § i sambolag (2003:376).

⁴³ Se Gabrielsson, Sydow (2010) s. 5 f.

startats men aldrig blev till. Stieg Larsson dog plötsligt och lämnade Eva Gabrielsson utan bolag och testamente. Gabrielsson påbörjade en kamp för sitt eget hem och även för förvaltningen av författarskapet. Stieg Larssons kvarlåtenskap, inklusive det förskott på en halv miljon kronor tillföll den avlidnes släktingar och Norstedts tillförsäkrade sig alla rättigheter till Millennium, som idag är en miljardindustri. Eva Gabrielsson lämnades utan någonting alls och tvungen att börja bygga upp ett nytt liv.⁴⁴

I propositionen till den nya sambolagen föreslog regeringen att utvidga sambolagen så att all egendom som förvärvats för gemensam användning inkluderades i bodelningen. Förslaget avlogs med argumentet att utvidgningen kunde leda till tillämpningsproblem. Hovrätten för Nedre Norrland menade att den starkare parten kunde utnyttja lagen för egen fördel. Hovrätten framförde vidare att sambolagens utvidgning kunde förstärka missuppfattningen att sambor jämställs med makar.⁴⁵

Under de senaste åren har arvsrätten för sambor diskuterats i en rad motioner till riksdagen.⁴⁶ Lagstiftaren har föreslagit att en legal arvsrätt för sambor bör införas. Samtliga motioner har avslagits med hänvisning till framförandet i lagförarbetena till den nya sambolagen. Arvsrätt för sambor diskuterades kort i förarbetena och avlogs med slutsatsen att upplösning av förhållande genom ena partens bortgång vid samboende inte har samma betydelse som vid upplösning av äktenskap vid den ena makens död.⁴⁷

Trots att lagstiftaren i samtliga motioner betonade att ”fler och fler väljer av olika anledningar att inte gifta sig och lever i stället i samboskap”⁴⁸ får man ändå uppfattningen att utskotten undviker att diskutera de aktuella förändring-

⁴⁴ Se Gabrielsson, Sydow (2010) s. 19 ff.

⁴⁵ Se prop. 2002/03:80 s. 30 f.

⁴⁶ Se motion 2016/17:352, 2015/16:923, 2011/12:C 203, 2011/12:C 330, 2009/10:C 203, 2008/09:C 289, 2006/07:C 218.

⁴⁷ Se Walleng (2015) s. 356.

⁴⁸ Motion 2016/17:352, jfr motion 2015/16:923, 2011/12:C 203, 2011/12:C 330, 2009/10:C 203, 2008/09:C 289, 2006/07:C 218.

arna. Sådana slutsatser kommer man fram till vid närmare granskning av betänkanden som varit nästan identiska år efter år och resonemangen kring legal arvsrätt för sambor har blivit mer och mer föråldrade.⁴⁹

Den pågående förändringen i samhället ställer dagens sambor i samma situation där äkta makar befann sig före 1987 års reform av ärvdabalken.⁵⁰ Den efterlevande maken saknade arvsrätt överhuvudtaget och legal arvsrätt för makar före bröstarvingar infördes sedan vid en lagändring år 1988. Sociala reformer genomförda under 1900-talet minskade arvets sociala funktion att trygga barnens ekonomiska situation efter den ena förälderns bortgång. Då såg man snarare negativa följder av barnets rätt att ärva före efterlevande make. Man var tvungen att splittra boet, flytta från bostaden, samt även sälja löseegendom för att lösa ut barnen.⁵¹ Det ansågs att barnen kunde avvakta båda föräldrarnas bortgång innan de kunde fördela arvet. Samma borde gälla för gemensamma barn till sambor.⁵²

Möjlighet att införa liknande eller samma efterlevandeskydd för sambor diskuterades före införandet av sambolagen år 1988. Då tyckte lagstiftaren att samboförhållandet var ett förhållande som varade under begränsad tid och sällan kom att upplösas genom dödsfall.⁵³ Ett annat argument mot att ge sambor arvsrätt var att man tyckte att sambor borde tänka på möjligheten att skydda varandra genom testamente. Men inte heller ett testamente ger en efterlevande sambo samma skydd som makar har. Testationsfriheten är begränsad och skyddar inte den efterlevande sambon mot den avlidna sambons bröstarvingars rätt till sin laglott. Detta gäller även om den avlidnes bröstarvingar är sambornas gemensamma barn.⁵⁴

Walleng pekade i sin studie på att socialförsäkringssystemet är detsamma för alla barn i Sverige, oavsett deras föräldrars samboendestatus och därför har

⁴⁹ Jfr. bet. 2011/12:CU 16, 2009/10:CU 8, 2008/09:CU 15.

⁵⁰ Se Walleng (2015) s. 358.

⁵¹ Se prop. 1986/87:1, s. 82.

⁵² Se Böström, Israelsson (2004) s. 645.

⁵³ Se Böström, Israelsson (2004) s. 645.

⁵⁴ Se Agell, Brattström (2011) s. 286 f.

barn till sambor inte något större behov av arv än barn vars föräldrar är gifta.⁵⁵ Sambor drabbas snarare av samma utmaningar och negativa konsekvenser som äkta makar drabbades av före år 1988.

Hur sådana utmaningar ser ut i praktiken kan illustreras av följande fall. Ett par bodde som sambor, i en äktenskapsliknande relation och hade gemensamt hushåll. Under tiden skaffade paret två gemensamma barn. Efter flytt till Sverige bodde paret i en bostadsrätt. Manen arbetade, betalade bostadslån och andra räkningar, sparade en del pengar på ett sparkonto i sitt namn. En dag stannade plötsligt mannens hjärta. Då drabbades kvinnan och de två gemensamma barnen av lagens orättvisa. Som redan nämnts ärver sambor inte varandra och mannens kvarlåtenskap skulle tillfalla bröstarvingarna, dvs. paret gemensamma barn. Den efterlevande sambon begärde bodelning och därför blev även hon dödsbodelägare. Eftersom barnen var tonåringar förordnades en god man för att bevaka barnens rätt vid rättshandling eller motstridiga intressen.⁵⁶ Alla sparade medel på makens sparkonto, bil, annan egendom tillföll barnen. Enligt gällande lagar behövde mamman, för att få bo kvar i bostadsrätten, köpa ut sina barn ur bostaden. Det var en utmaning för den efterlevande sambon som vid den tiden var arbetslös, inte hade några sparade medel i sitt namn, fick överta hushållsutgifter samt underhåll för gemensamma barn. I en sådan situation finns det bara en utväg – att sälja bostadsrätten, fördela arvet mellan bröstarvingarna och försöka bygga upp ett nytt liv.⁵⁷

Stieg Larssons och Eva Gabrielssons fall visar, precis som andra liknande fall, att sambor medvetet väljer att leva i livslånga förhållande utanför äktenskap tills döden skiljer dem åt. Samhället, eller kanske snarare lagstiftarna, tycker att samboförhållanden är ett kortvarigt val och det innebär att paret inte skaffar något gemensamt förutom bostad, ett visst bohag och därför är sambolagens syfte att fördela den gemensamma bostaden och bohaget när paret går skilda vägar eller en av dem avlider.⁵⁸

⁵⁵ Se Walleng (2015) s. 358.

⁵⁶ Se 11 kap. 2 § föräldrabalken (1949:381).

⁵⁷ Information framkommer ur dialog med en bekant som hamnade i sådan situation.

⁵⁸ Gabrielsson, Sydow (2010) s. 74.

4 Samboförhållande inom socialförsäkringsrätt

Ansvar för medborgarnas problem i olika skeden i livet har alltid belastat samhället. Stödet har sett olika ut i olika tider, och har anpassats i takt med att samhället förändrats.⁵⁹ Socialtjänsten och andra verksamheter hjälper människor med ekonomiskt bistånd för lösa deras försörjningsproblem om de inte kan tillgodoses på annat sätt.⁶⁰ Socialbidraget anses vara det yttersta ekonomiska skyddsnetet när individen brister i förmåga att försörja sig själv på annat sätt.⁶¹

4.1 Ekonomiskt bistånd

Socialbidraget är den största skyddet för personer som inte kan försörja sig själva, men också ett stöd med fullt individuell behovsprövning. Just socialbidraget är knutet till det individuella hushållets behov av försörjning. Bostadsbidrag, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd hör till sådana bidrag.⁶²

I socialtjänstlagen framgår att (2001:453) ”den som inte själva kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt”.⁶³

Vid bedömning av rätten till bistånd tas hänsyn till individens egna möjligheter att tillgodose sina behov. När behovet av ekonomisk hjälp prövas övervägs även den samlade ekonomiska förmåga för hushållsgemenskapen. Det framgår av tolkningen av socialtjänstlagstiftningen att en person förlorar sin rätt till bistånd om någon annan kan tillgodose dennes behov och både gifta som sambor får bistå varandra i familjen.⁶⁴

⁵⁹ Se Arvidsson (2015) s. 11.

⁶⁰ Se Socialstyrelsen (2021).

⁶¹ Se Lundgren, Sunesson (2023) s. 78.

⁶² Se Lundgren, Sunesson (2023) s. 78.

⁶³ 4 kap., 1§ 1 st. Socialtjänstlag (2001:453).

⁶⁴ Se Lundgren, Sunesson (2023) s. 83-ff.

Som framgår av kommentarer till socialförsäkringslagstiftningens beskrivning av två sammanboende personer som lever under äktenskapsliknande förhållande användes på olika sätt och inte alltid knutits till sambolagens definition utan fick enklare formulering i SFB än i tidigare lagar. Definitionen sambor enligt 1 § tredje stycket SamboL beskrivs som två personer som inte är gifta eller registrerade partners med någon annan. I vissa bestämmelser i SFB krävs att sambor ”tidigare har varit gifta med varandra eller att de har eller har haft gemensamt barn”.⁶⁵ Vid bedömning av behov av bostadsstöd aktualiseras hushållet och dess samlevnadsförhållanden samt ekonomi.⁶⁶

Det är värt att nämna att sambor, till skillnad från makar, inte har någon skyldighet att försörja varandra. Det finns inga bestämmelser som reglerar sambornas försörjningsplikt, däremot regleras makars försörjningsplikt i ÄktB.⁶⁷ Regeringsrätten ger däremot en annan bild av sambors ekonomiska gemenskap. Regeringsrätten yrkade i mål om sammanboendes behov av bistånd på att ”avsaknaden av legal underhållsskyldighet i ett sådant sammanboende bör emellertid inte medföra att den biståndssökandes behov skall bedömas med bortseende från den andres ekonomiska förhållanden”.⁶⁸ Vidare menade Regeringsrätten att i socialrättsliga bidragsförfattningarna jämföras sambor med makar under vissa förutsättningar. Vid bedömning av en sambos bistandsbehov tas den andra sambos förmåga att tillgodose behovet i beaktande. Vid frågan om samboendets längd konstaterades att längre tids samboende kan bekräftas som stadigvarande men ger inte intryck om parets ekonomiska relationer. Däremot bör utgångspunkten för vidare bedömning vara personernas sammanflyttning i ett gemensamt hem, vilket bör tyda på deras avsikt att stadigvarande leva ihop och stödja varandra i bl.a. ekonomiskt hänseende.⁶⁹

Socialstyrelsen har angivit en riktlinje om sex månaders sammanboende som ett varefter ekonomiskt ansvar kan anses uppkommit.⁷⁰

⁶⁵ Jansson m.fl. (2023), kommentar till 2 kap. 13 § Sambor.

⁶⁶ Se Jansson m.fl. (2023), kommentar till 2 kap. 13 § Sambor.

⁶⁷ Se 1 kap. 4 § i äktenskapsbalk (1987:230).

⁶⁸ RÅ 1995 ref 48 s. 2.

⁶⁹ Se RÅ 1995 ref 48 s. 3.

⁷⁰ Se RÅ 85 2:1 s. 2, jfr. RÅ 1995 ref 48.

4.1.1 Bostadsbidrag

Bostadsbidraget är ett viktigt bidrag för barnfamiljer och unga i det socialrättsliga förmånssystemet. Vid bedömning av bidragsstorlek tas hänsyn till antal barn i hushållet, bostadens storlek, boendekostnader samt inkomster.⁷¹

Regeringen föreslog i prop. 2004/05:112 att sambor borde ”likställas med makar oavsett om de har eller har haft gemensamt barn eller är folkbokförda på samma adress”.⁷² Bidragssökande är skyldig att lämna in korrekta uppgifter som kan påverka beräkningen av bidrag. Personen är också skyldig att anmäla ändrade uppgifter och förhållanden snarast möjligt.⁷³

Sambobegreppet i socialförsäkringsbalken (2010:110) definieras i enlighet med sambolagen.⁷⁴ Vid handläggning av bostadsbidragsärenden likställs sambor med makar i bedömning av hushållet. Även om det är sannolikt att personerna är sambor hanteras de som sammanboende. För att undvika sådan bedömning är den sökande skyldig att bevisa att den inte är sambo med en annan sammanboende person.⁷⁵

Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) förklarade i referat HFD 2023 ref 15 frågan om hur en person vid tillämpningen av reglerna om bostadsbidrag ska kategoriseras, som ensamstående eller sambo (I och II).⁷⁶

S.A. beviljades bostadsbidrag som ensamstående. Bidraget drogs in när det framgick att S.A. har en relation och två gemensamma barn med en man. De bor inte tillsammans med träffas och S.A. övernattar hos honom ibland. Det fanns även banktransaktioner mellan personerna, vilket bedömdes som ett tecken på ett gemensamt hushåll. I frågan om huruvida två personer har en relation och gemensamma barn men varsin bostad ska de, vid tillämpningen

⁷¹ Se Pettersson, Palmer (2010) s. 48.

⁷² Se prop. 2004/05:112 s. 18.

⁷³ Se ISF rapport 2016:7 s. 33.

⁷⁴ Se 2 kap. 13 § i socialförsäkringsbalk (2010:110), jfr. 3 § lag (1993:737) om bostadsbidrag.

⁷⁵ Se IFS rapport 2016:7 s. 28, 31.

⁷⁶ Se HFD 2023 ref 15.

av reglerna om bostadsbidrag, behandlas som sambor, konstaterade HFD vidare. I 95 kap. 6 § SFB regleras vad som gäller för sambor vid bedömning om bostadsbidrag och sambor likställs med makar. HFD förklarade att i reglerna om underhållsstöd enligt 18 kap. 2 § SFB används inte begreppet sambor, till skillnad från i reglerna om bostadsbidrag, och där begreppet används enligt 2 kap. 13 § SFB. HFD framförde vidare att samboskapet endast föreligger om personerna stadigvarande bor tillsammans i en permanent bostad för de båda i enlighet med SamboL och förutsättningen kan anses vara uppfylld även om den ena har en annan bostad och är folkbokförd där. HFD kom till slutsatsen att personerna i parförhållandet har varsin bostad och kvinnan inte gjort gällande att hennes bostad är paret permanenta gemensamma bostad. Paret kunde därför inte anses vara sambor enligt reglerna om bostadsbidrag.⁷⁷

E.S. fick avslag på sin ansökan om bostadsbidrag som ensamstående. Hon ansågs vara sambo med en person bosatt utomlands. Avslagsbeslutet grundades med bedömning att personerna borde ansetts som sambor eftersom de hade en relation och gemensamma barn och anledningen till att paret inte bodde tillsammans i Sverige var uteblivet uppehållstillstånd. Frågan i målet gällde om två personer som har en relation och gemensamma barn men inte bor tillsammans för att den ena parten inte har fått uppehållstillstånd, kan anses som sambor vid tillämpningen av reglerna om bostadsbidrag. HFD har gjort följande bedömning. Det är utrett att E.S. och den andra personen i parförhållandet lever i två olika länder och har varsin bostad i respektive land. Gemensam bostad finns inte och därför kan paret inte anses som sambor enligt reglerna om bostadsbidrag.⁷⁸

Efter genomgång av lagar, förarbeten och rättspraxis är det nu klart att som sambor betraktas två personer som stadigvarande bor tillsammans i en permanent bostad enligt regler om bostadsbidrag. Vidare kommer jag att gå igenom vad som gäller vid ansökan om äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg.

⁷⁷ Se HFD 2023 ref 15 I.

⁷⁸ Se HFD 2023 ref 15 II.

4.1.2 Äldreförsörjning och bostadstillägg

Försörjning för äldre kan vara ett känsligt ämne. Det är vanligt att den intjänade pensionen inte räcker för att tillgodose alla behov och personen har på grund av sin ålder och ofta även hälsotillstånd inte möjlighet att förbättra sin ekonomiska situation. Detta leder ofta till långvarigt beroende av socialt försörjningsstöd.⁷⁹

Både äldreförsörjningsstödet och bostadstilläggets syfte är att garantera medel för den behövande att täcka skäligen boendekostnader, samt på annat sätt uppnå rimlig levnadsnivå.⁸⁰ Som framgår av rapporten från ISF båda stöden beviljas tillsammans och pensionärer med låga eller inga inkomster som ”ansöker om bostadstillägg kan även få äldreförsörjningsstöd”.⁸¹

Vid bedömning om äldreförsörjningsstöd eller bostadstillägg likställs sambor med makar. De som sannolikt anses vara sambor ska också likställas med sambor om de inte visar något annorlunda.⁸² Det innebär att storleken på det ekonomiska stödet och även rätten till det påverkas även av sambons inkomst och förmögenhet.⁸³

M.R. ansökte om bostadstillägg som ensamstående. Ansökan avser en fastighet som ägs av A.T. Av ansökan framgår att M.R. och A.T. delar fastigheten och de har ett gemensamt, vuxet barn. Det bedöms vara sannolikt att M.R. och A.T. är sambor. Kammarrätten gör en bedömning i fråga om huruvida M.R. har rätt till bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd. Enligt 74 kap. 3 § och 100 kap. 3 § SFB framgår att sambor likställs med makar vid bedömning i ansökan om bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd. Om det är sannolikt att två personer är sambor likställs de med sambor. Om ett par bor tillsammans och har gemensamma barn anses samboförhållande föreligga. Samma folkbokföringsadress bedöms också som indikation om att deras sammanboende inte är tillfälligt. Om någon av parterna bestrider att samboförhållande

⁷⁹ Se Lundgren, Sunesson (2023) s. 84.

⁸⁰ Se Lundgren, Sunesson (2023) s. 86.

⁸¹ ISF rapport 2022:4 s. 28.

⁸² Se 74 kap. 2 § i socialförsäkringsbalk (2010:110), jfr. 100 kap. 3 § i socialförsäkringsbalk (2010:110).

⁸³ Se ISF rapport 2022:4 s. 29.

finns trots den gemensamma folkbokföringsadressen måste parten bevisa att påståendet stämmer. Kammarrätten gjorde följande bedömning. Sammanboende i en bostad och ett gemensamt barn är tillräckliga omständigheter för bedömning att parterna sannolikt är sambor. Uppvisad bevisning i form av intyg från A.T. samt hyreskontrakt ansågs som svaga. Kammarrätten bedömde att samboförhållande föreligger.⁸⁴

Bostadstillägg samt äldreförsörjningsstöd är inkomstprövat stöd för äldre personer. På grund av bostadstilläggets komplexitet är det viktigt att Pensionsmyndigheten har detaljerade uppgifter om bostadsförhållande, bostadskostnader, inkomster och förmögenhet.⁸⁵

⁸⁴ Se Kammarrätten mål nr. 5947–19.

⁸⁵ Se ISF rapport 2022:4 s. 27.

5 Avslutning

5.1 Jämförande slutsatser

Syftet med denna uppsats är att analysera samborelationen utifrån lagstiftarens synvinkel och presentera hur synen på samboskap i arvsrätten förhåller sig till synen på samboskap i socialförsäkringsrätten. Sambobegreppet beskrivs i SamboL men verkar inte vara tillräckligt tydligt då den tolkas och tillämpas olika i olika lagstiftningar. Jag ville jämföra just sambobegreppets tillämpning i arvsrättsliga och socialförsäkringsrättsliga lagar.

Ett utomäktenskapligt förhållande som familjeform sträcker sig ganska lång tillbaka i tiden. Mitten på 1900-talet var en tid då antalet samboförhållanden ökade kraftigt. I samband med detta började även lagstiftarna diskutera viss reglering av sammanboende utanför äktenskap. Den första lagen om samboskap stiftades i början av 1970-talet och har genomgått några förändringar sedan dess.

Trots snabba och kraftiga förändringar i samhället har förändringarna av sambolagstiftning under tiden varit minimala. Lagregleringen ändrades från beskrivning av vad ett samboförhållande är och lagstiftad rätt för ena parten att överta den andra partens bostad till beskrivning av sambobegrepp och rätt att dela gemensam bostad och bohag och till lagens könsneutralitet. Sambolagstiftningen har hunnit med i samma takt som samhällets förändringar och regleringen har blivit föråldrad.

Som det framgår i uppsatsen beskriver SamboL sambor som två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Här vill man dra paralleller till gifta makar. De gäller också två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Skillnaden är att det är reglerat i lag att makar är försörjningsskyldiga gentemot varandra medan sambor inte har någon sådan skyldighet enligt lag. Då borde i så fall sambor likställas med makar och omfattas av samma rättsregler. Men så är inte alltid fallet.

I livets mörka stunder står sambor helt ensamma och tvingas ofta börja om på nytt i livet. I arvsrätten jämföras inte sambor med makar och omfattas inte heller av arvsrättsliga regler, även om de haft ett långvarigt förhållande och även om de har gemensamma barn. I princip ärver sambor inte varandra enligt lag. När den ena sambon avlider förlorar ofta den andra sambon allt som paret skapat tillsammans under samlevnadstiden. Det en efterlevande sambo kan få är hälften av deras gemensamma bostad och det bohag som var förvärvat för gemensamt bruk och bara om sambon begär en bodelning inom lagreglerad tidsfrist. All annan egendom tillhörande den avlidna partnern, också medel sparade på partnerns konto, förlorar den efterlevande sambon till förmån av den avlidnes arvingar enligt lag. Om samborna hade gemensamma barn uppstår ännu konstigare situationer. I sådana fall tillfaller den avlidnes kvarlåtenskap barnen och den efterlevande sambon är tvungen att köpa ut bostaden från sina egna barn. Om sådan möjlighet inte finns riskerar familjen även att bli av med bostaden efter arvskiftet.

En annorlunda situation uppstår när begreppet sambor tolkas i socialrättslagstiftningen. Vid bedömning om ekonomiskt bistånd likställs sambor, som framgår ovan, med makar och trots att de inte är underhållsskyldiga gentemot varandra händer det ändå att myndigheterna antar att så är fallet när de gör bedömning i sina beslut. Regeringsrätten menade också att avsaknad av underhållsskyldighet inte påverkar sammanräkningen av båda parternas inkomst vid bedömning om bistånd. Av socialtjänstens riktlinjer för bedömning av bistånd framgick det att sex månaders samlevnadstid för partnern är tillräcklig för uppkomst av ekonomiskt ansvar gentemot varandra.

Så pass olika tolkningar av sambobegreppet i lagstiftningen, samt samboförhållandens olika rättsreglering jämfört med makars verkar vara både förvirrande och orättvisa. Personer som lever i samboförhållanden är ekonomiskt oskyddade därför att de först tvingas dela ekonomi och stötta varandra ekonomiskt trots avsaknaden av legal underhållsskyldighet och sedan, när förhållandet upphör på grund av den ena partnerns bortgång, förlorar den andra en stor del av allt som paret skapade tillsammans.

5.2 Avslutning

Vid införandet av den första lagstiftningen om samboskap på 1970-talet menade lagstiftaren att familjegemenskap tryggar föräldrarnas och barnens behov. Senare, när de första förändringarna av lagen skedde, menade lagstiftaren att sambolagstiftningens syfte var att skydda den svagare parten vid förhållandets upplösning. Ett sådant påstående väcker frågor. Man undrar om personer som lever i samboförhållanden känner sig trygga, speciellt när förhållandet upplöses på grund av den ena partens bortgång. Man undrar om deras gemensamma barn känner sig trygga och om deras rättighet att bo kvar i sin bostad med den kvarlevande förälder är skyddade. Kränkningen av den efterlevande sambons och speciellt de gemensamma barnens rättighet till egen egendom och bostad borde vara en diskussionsfråga för lagstiftare vid nästa försök att ändra sambolagstiftningen, så att den är i takt med tiden. Det kan även vara ett förslag till vidare forskning.

Källförteckning

Otryckta källor

Telefonsamtal med en person som ville vara anonym. Telefonsamtal den 20 april 2023.

Tryckta källor

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1981:85. Äktenskapsbalk. Förslag av Familjesakkunniga.

SOU 1999:104. Nya samboregler.

Propositioner

Prop. 1973:32. Ändringar i giftermålsbalken m.m.

Prop. 1986/87:1. Om äktenskapsbalk m.m.

Prop. 2002/03:80. Ny sambolag.

Prop. 2004/05:112. Ändrade regler för bostadsbidrag.

Utskottsbetänkanden

Bet. 2008/09:CU 15. Arvsrättsliga frågor.

Bet. 2009/10:CU 8. Familjerättsliga frågor.

Bet. 2011/12:CU 16. Familjerätt.

Övrigt riksdagstryck

Motion 2006/07:C 218. Sambos arvsrätt.

Motion 2008/09:C 289. Förändrad sambolag.

Motion 2009/10:C 203. Sambors arvsrätt.

Motion 2011/12:C 203. Arvsrätt i sambolagstiftningen.

Motion 2011/12:C 330. Sambors arvsrätt.

Motion 2015/16:923. En modern arvsrätt för samboskap.

Motion 2016/17:352. En modern arvsrätt för samboskap.

Rättsfall

RÅ 85 2:1.

RÅ 1995 ref 48.

HFD 2023 ref 15. I och II.

Kammarrätten mål nr. 5947–19.

Litteratur

Agell, Anders & Brattström, Margareta, *Äktenskap, Samboende, Partnerskap*, 5 uppl., Iustus förlag, Uppsala, 2011.

Almqvist, Carl Jonas Love, bearb. Peterson, Hans, *Det går an (lättläst)*, E-bok, Vilja förlag, publ. 2019-04-26.

Arvidsson, Elisabeth, *Socialförsäkringsrätt vid funktionsnedsättning och sjukdom*, 1 uppl., Tryck Dimograf, Polen, 2015.

Boström, Viola & Israelsson, Ulf, *Är arvsrätten föråldrad? Nogot om sambors efterlevnadsskydd*, SvJT 2004, s. 644–647.

Brattström, Margareta & Singer, Anna, *Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap*, 4 uppl., Iustus, Uppsala, 2015.

Demografiska rapporter, Rapport 2014:2, *Generationer genom livet – en demografisk beskrivning av födda under 1900-talet*, Statistiska centralbyrån (SCB), 2014.

Gabrielsson, Eva & Von Sydow, Gunnar, *Sambo. Ensammare än du tror*, Scandbook, Falun, 2010.

Göransson, Marie, *Äganderättspresumtion i 4 kap. 19 § utsökningsbalken: familjerättsliga perspektiv*, Lund, 2022.

ISF Rapport 2016:7, *Kontroller i handläggningen av bostadsbidrag*, Inspektionen för socialförsäkringen, Stockholm, 2016.

ISF Rapport 2022:4, *Pensionsmyndighetens handling av bostadstillägg. En granskning av arbetssätt, prioriteringar och resultat*, Inspektionen för socialförsäkringen, Göteborg, 2022.

Jansson, Henrik & Jenryd, Marianne & Lundin, Anna-karin & Liljeqvist, Peder & Tired, Petrus & Rempler, Kjell & Kristiansson, Hanna, *Socialförsäkringsbalken. En kommentar. Avd. A-C och Avd. D-H*, Norstedts Juridik, Juno version 2N, publicerat digitalt 2023-02-06.

Jareborg, Nils, *Rättsdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004, s. 1–10.

Johansson, Thomas, *Familjeliv*, 1 uppl., Liber, Malmö, 2009.

Lind, Göran, *Sambolagen m.m. En kommentar*, Norstedts Juridik, Juno version 2A, publicerat digitalt 2023-02-03.

Lundén, Björn & Molin, Anna, *Samboboken. Juridik, ekonomi, beskattning*, 6 uppl., Björn Lundén Information AB, Näsviken, 2010.

Lundgren, Lars & Sunesson, Per-Anders, *Nya sociallagarna. Med kommentarer. I lydelsen den 1 januari 2023*, 36:1 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2023.

Nilsson, Hans & Tedebrand, Lars Göran, *Familjer i växande städer. Strukturer och strategier vid familjebildning i Sverige 1840–1940*, Original, Umeå, 2005.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur Ab, Lund, 2018.

Persson, Mats & Wickström, Anita & Komujärvi, Unto, *Familjerätten. En introduktion*, 4 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2021.

Pettersson, Thoma & Palmer, Edward, *Enkel och effektivt – en ESO-rapport om grundtryggheten i välfärdssystemen*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2010:8, Regeringskansliet, Finansdepartementet, Elanders Sverige AB, Stockholm, 2010.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare. Ämne, material, metod och argumentation*, 3:2 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2016

Socialstyrelsen, *Ekonomiskt bistånd. Handbok för socialtjänsten*, Susanne Kronholm/Johér Bildbyrå AB, publicerad www.socialstyrelsen.se, 2021.

Walleng, Kajsa, *Att leva som sambo: En civilrättslig studie av det rättsliga skyddet för sambor och om det är i takt med sin tid*, Iustus, Uppsala, 2015.